

Wat met zieke en oude begijnen?

Robert Stouthuysen

Niet iedereen kon vroeger zomaar op een begijnhof een huisje bouwen en er gaan wonen of bij een reeds gevestigde begijn intrekken. Kandidaat-begijnen moesten voldoen aan heel wat vereisten vooraleer zij, na een proeftijd van een tot twee jaar, werden “ingekleed”, dat wil zeggen definitief toegelaten. Een kandidaat-begijn moest onder meer weduwe of ongehuwd en volwassen zijn, het bewijs leveren van onberispelijk gedrag en in staat zijn om in haar eigen levensonderhoud te voorzien. Dat betekende dat zij ofwel voldoende kapitaalkrachtig moest zijn, bijvoorbeeld omdat ze van thuis uit heel wat had meegekregen, ofwel inkomsten uit eigen arbeid moest zien te verwerven.

Maar wat gebeurde er, als een begijn ziek werd of te oud werd om nog alleen in haar eigen huisje te blijven wonen? Ieder begijnhof fungeerde als een stadje in de stad en had zijn eigen ziekenhuis en rusthuis voor begijnen, de zogenoemde infirmerie. In de dertien Vlaamse begijnhoven die op de Werelderfgoedlijst van de UNESCO staan, vinden we zo'n infirmerie (“cranckenhuys”) en vaak ook een infirmeriekapel. Dat is bijvoorbeeld het geval in Lier, Tongeren (gesloopt), Dendermonde (Calvariekapel), Gent (Onze-Lieve-Vrouw Ter Hoyen en St.-Elisabeth in Sint-Amansberg), Diest, Leuven en Brugge.

In de infirmerietuin werden groenten en geneeskrachtige kruiden gekweekt, bier gebrouwen (bv. in Dendermonde), het linnen gewassen, brood gebakken en vee gehouden. In Leuven gebeurde dat niet in de tuin, maar in een aanpalende hoeve. Ook Turnhout had een begijnhofhoeve achter de infirmerie, waar nu het Sint-Beggaplein aangelegd is. Ze werd in 1950

gesloopt (zie ook het artikel van Stan Matheussen over deze hoeve in Begijnhofkrant 33, herfst 2011).

In het meest imposante gebouw van het Turnhoutse begijnhof (huisnummer 67) was de infirmerie ondergebracht. Momenteel wordt ze als kantoorgebouw gebruikt door Brepols Publishers, de wereldbekende uitgeverij van academische en wetenschappelijke werken. Rond 1400 werd reeds in documenten een infirmerie vermeld, gelegen aan de zuidkant van het hof, maar die werd in 1562 door brand vernield.

De Infirmerie in Turnhout, nu gebruikt als kantoorgebouw door Brepols Publishers.

Het huidige gebouw, opgetrokken in 1614, had ziekenkamers op de begane grond, logeerkamers voor de familieleden van de begijntjes op de verdieping. Later vond er ook een hostiebakkerij onderdak, die werd gedreven door enkele begijntjes. De ommuurde tuin aan de noordkant was vroeger de kruid- en moestuin van het begijnhof. De voorgevel werd tijdens de 19de eeuw, net als andere huizen van het hof, vernieuwd.

De poort links, met ongewone, maar volbloed 18de -eeuwse omlijsting, leidt naar het binnen koertje van de infirmerie, met in het midden een 17de-eeuwse hardstenen pomp. Het lagere gebouwtje achteraan fungeerde als washuis en vanaf ca.1810 tot 1961 ook als hostiebakkerij.

De infirmerie was de oudste instelling van het begijnhof. Ze huisvestte aanvankelijk de eerste begijnen en later de zieke, oude of gehandicapte begijnen. Ze werd apart beheerd door een eigen meesteres(sen), met aparte boekhouding en regels. De meesteres(sen) rapporteerde(n) aan de grootjuffrouw, die de eindverantwoordelijke was van de infirmerie en ook toezag op de inkomsten en uitgaven. De infirmerie was meestal ook de rijkste instelling van het hof. Ze kreeg giften, schenkingen en legaten van rijke burgers in de omgeving. De begijntjes die er verpleegd werden en vaak ook stierven, schonken al hun onroerende goederen aan de infirmerie. De geschonken goederen werden door de infirmerie verhuurd of verpacht. De verzorgde begijnen leefden er gratis, op basis van de solidariteitsregel onder de begijnen, met een beurs of tegen een vergoeding.

Om besmettingsgevaar te voorkomen, vormde de infirmerie een afgesloten domein binnen het hof, met vaak een eigen kapel. De begijnen die er werkzaam waren, onderhielden dan ook weinig contacten met de andere begijnen uit voorzorg. Eerlijk gezegd, de begijnen hadden het allemaal goed bekeken!

Robert Stouthuysen